

Đanfranko Kaligarič

**POSLEDNJE
LETO U GRADU**

Preveo s italijanskog
Saša Moderc

■ Laguna ■

Naslov originala

Gianfranco Calligarich
L'ULTIMA ESTATE IN CITTÀ

Copyright © 2019 Giunti Editore S.p.A. / Bompiani,
Firenze-Milano
First published under Bompiani imprint in 2016

Translation copyright © srpskog izdanja 2023, LAGUNA

Quest'opera è stata tradotta con il contributo del Centro per il libro e la lettura del Ministero della Cultura italiano.

Ova knjiga je prevedena zahvaljujući doprinosu za Centra za knjige i književnost italijanskog Ministarstva za kulturu.

**CENTRO
PER IL LIBRO
E LA LETTURA**

Sari Kaligarič

*Prva velika katastrofa koja je zadesila živi svet nije
bio potop već povlačenje vode.*

Šandor Ferenci

*Dok dizao se, padao,
Prolazio je doba zrelosti svoje i mladosti
Ulazeći u vrtlog.*

T. S. Eliot, *Smrt od vode* (prevod: Ivan V. Lalić)

1

Uostalom, svaki put je tako. Uradiš sve da ostaneš po strani, a onda, jednog dana, ne znaš kako, nađeš se u priči koja te vodi pravo do samog kraja.

Što se mene tiče, više bih voleo da nisam učestvovao u trci. Upoznao sam razne ljude, ljude koji su uspjeli i ljude koji nisu ništa ni pokušali. Svi su, pre ili kasnije, nosili isto nezadovoljstvo na licu. Zato sam zaključio da je bolje da samo posmatram život, ali nisam računao na baksuznu besparicu jednog kišnog dana u rano proleće prošle godine. Sve drugo se dogodilo onako kako se događaju te stvari, samo od sebe. Neka odmah bude jasno da nisam kivan ni na koga, takve sam karte dobio i odigrao sam ih. To je to.

Uostalom, ova uvala je divna. Saracenska tvrđava izdiže se na stenovitom poluostrvu koje zalazi stotinak metara u more. Gledajući prema obali, mogu da vidim zaslepljujući pojas plaže u zelenilu niskog mediteranskog rastinja. Nešto dalje nalazi se širok put sa tri trake, u ovo

doba godine je pust, svojim tunelima probija se kroz venac stenovitih planina koje se presijavaju na suncu. Nebo je plavo, more čisto.

Nisam mogao da izaberem bolje mesto, kad smo kod toga.

Oduvek sam voleo more. Još kao dečak imao sam sklonost da pažljivo bdim na plažama, u tome sam verovatno nasledio nešto od poriva koji je nagnao dedu da provede mladost na teretnim brodovima po Sredozemlju pre nego što se nasukao u Milano, u taj turobni grad, i napunio kuću decom. Upoznao sam tog dedu. Stari Jugosloven, sivih očiju, umro je okružen brojnim prauuncima. Poslednja rečenica koju je uspeo da izgovori bila je molba da mu se donese malo morske vode, pa je moj otac, kao najstariji sin, naložio jednoj od mojih sestara da pričuva filateljski dućan i krenuo je kolima za Đenovu. Pošao sam s njim. Imao sam četrnaest godina i sećam se da tokom celog puta nismo progovorili ni reč. Moj otac nije bio pričljiv, a ja sam mu zadavao brige zbog škole, išlo mi je u prilog da ćutim. To je bio moj najkraći boravak na moru, tek toliko da napunimo flašu, a ujedno je bio i potpuno beskoristan jer kada smo se vratili, deda gotovo da nije bio pri svesti. Otac mu je umio lice vodom iz flaše, ali izgleda da dedi to nije naročito prijalo.

Blizina mora bila je jedan od razloga koji su me, nekoliko godina kasnije, odveli u Rim. Nakon vojnog roka postavilo se pitanje šta ću sa životom, ali što sam više gledao oko sebe, teže mi je bilo da donesem odluku. Moji prijatelji su imali veoma jasne predstave, da diplomiraju, da se ožene i zarade novac, ali taj put mi je bio odbojan. Tih godina u Milanu novac je značio više nego obično,

bile su to godine kada se odvijala mađioničarska tačka na državnom nivou poznata kao Privredno čudo, a na neki način sam i ja uspeo da se okoristim njime: naime, medicinsko-literarni časopis za koji sam povremeno pisao vrlo promišljene a malo plaćene tekstove iskoristio je mogućnost da otvori kancelariju u Rimu i da me zaposli kao dopisnika.

Dok je majka svakojakim razlozima nastojala da osujeti moj odlazak, otac nije rekao ni reč. Do tada je ćutke pratio moje pokušaje da se uklopim u društvo i poredio ih je s uspesima starijih sestara, koje su se u mladom dobu udale za činovnike, dobre ljude uostalom, a ja sam tu okolnost iskoristio isto kao na putovanju po morsku vodu za dedu – i ja sam ćutao. Nas dvojica nikada nismo razgovarali. Ne znam ko je za to kriv, ne znam da li se uopšte može govoriti o krivici, ali sam stalno imao utisak da bih ga na neki način povredio ukoliko bih s njim zapodenuo direktan razgovor. Svetski rat, drugi po redu, odveo ga je daleko i nije ga poštedeo nijedne od dobro poznatih pojedinosti, a neko kome se dogode takve stvari ne može da se vrati isti kakav je bio. Uprkos ponositom ćutanju, stalno je odavao utisak da želi da nešto preda zaboravu, možda to što se vratio kući u rastrojstvu i što smo prisustvovali prizoru u kom se njegovo krupno telo grčilo pod elektrošokovima. Uglavnom, stvari su tako stajale, a ja u dečaštvu nisam mogao da mu oprostim antiherojsko držanje, ljubav prema redu, preteranu brigu za stvari, i još pritom nisam mogao da shvatim, na primer, kakvo užasno uništavanje mora da je video jer se, istog dana kada se vratio iz rata, beskonačno strpljivo posvetio popravci stare kuhinjske stolice. Pa ipak, i dan-danas, nakon skoro trideset godina,

on i dalje ima nešto vojničko u sebi, to strpljenje, uspravno držanje, naviku da ne postavlja pitanja, i dan-danas ništa ne može da izbriše osećaj odvažnosti koji sam iskusio kada bih kao dečak hodao pored njega, pa neka je to jedino što mi je pružio. Naime, i danas me upravo očevo korak više od svega ostalog vraća u detinjstvo, i dan-danas je dovoljno samo da se, u ovom zelenom prostranstvu, setim njegovog moćnog a opet mekog koraka, naizgled otpornog na umor, tog koraka dugih marševa koji ga je, uprkos svemu, vratio kući, pa da se, kao čarolijom, opet kao dete nađem pored njega.

Krenuo sam, dakle, za Rim i sve bi dalje išlo svojim tokom da otac nije odlučio da me isprati na stanicu, odrekavši se sasvim iznenadno ponosa i ostavši na peronu do polaska voza. Bilo je to dugo, nepodnošljivo čekanje. Njegovo široko lice je plamtelo od napora da zadrži suze. Gledali smo se u tišini, kao i uvek, ali sam shvatao da se opraštamo i mogao sam samo da se molim da voz krene što pre, da više ne moram da gledam taj srceparajući izraz koji nikada ranije nisam video. Stajao je na peronu, prvi put je bio niži od mene, primetio sam koliko mu se proredila kosa dok se neprekidno okretao da baci brz pogled prema semaforu na kraju perona. Njegovo krupno telo bilo je nepomično, posađeno na raširene noge, kao da se sprema da primi udarac, ruke su mu bile u džepovima mantila, nalik na tegove, oči su se caklile, bio je crven u licu. I dok sam napokon shvatao da ipak nešto znači to što sam jedino muško dete, i kad sam već hteo da otvorim usta i viknem mu kako ću sići do njega da bismo našli način da sredimo živote, da ih ne uništimo, voz se blago trgnuo, krenuvši. Tako sam opet bio otrgnut od njega, u

tišini. Video sam kako njegovo krupno telo podrhtava kada je voz krenuo. Gledao sam kako postaje sve manji i manji kako sam se udaljavao. Nije se pomakao, nije mahnuo. Zatim je nestao.

Doba u kome sam uživao poštovanje nije dugo potrajalo. Otpušten sam nakon godinu dana, ako ćemo pošteno, moglo je i ranije. Mala pasiva rimske redakcije bila je poslednja stavka koje se časopis rešio pre nego što se ugasio, zajedno s čudom koje je dovelo do njegovog procvata. Kancelarija u kojoj sam radio skupljala je reklame za časopis, s vremena na vreme trebalo je da napišem poneki članak u kome bih povlačivao neobjašnjivoj osetljivosti lekara prema književnosti. Nameštaj u kancelariji, koja se nalazila u vili s kraja devetnaestog veka, tik uz Tibar, bio je presvučen crvenim damastom.

Vlasnik je bio grof Đovani Rubino od Sant'Elije, uglađeni pedesetogodišnjak neposrednog, pa čak i napadnog ponašanja. U početku se držao podalje, gotovo da je dolazio do moje prostorije samo da bi otvorio staklena vrata koja su vodila u vrt, odakle sam udisao miris jorgovana, da bi na kraju sve češće sedeo u fotelji ispred mog radnog stola i započinjao razgovor, a naša prisnost je rasla kako se otkrivala njegova stvarna finansijska situacija. Kada mi je rekao da je potpuno propao, odlučili smo da pređemo na ti.

On i supruga, debeljuškasta plavuša zbunjena oskudicom, živeli su u stražnjem delu kuće, vrata su otvarali samo pekarevom dostavljaču, a od onog dana kada je na tim vratima zatekla nekog tipa koji je došao da zapleni

prelepi pozlaćeni sto iz dnevne sobe, bio sam primoran da igram ulogu njihovog smotanog sekretara. Ali to sam radio drage volje. Naročito zbog njega. Dopadalo mi se kada je ulazio u kancelariju gladeći sedu kosu i odsečno savijao ruke u laktovima tako da mu iskoče manžetne besprekorne košulje. „Dakle?“, rekao bi, „šta ima, radi li se?“ Ja bih tada zaklopio pisaću mašinu i izvadio flašu. Nije nikada govorio o finansijskim problemima, za razliku od većine Milaneza, već je pominjao isključivo prijatne događaje, pričao o aristokratama, poznatim ličnostima i, naročito, o ženama i konjima, a ponekad bi ispričao tako mastan vic da su mu se caklile oči.

Sa dolaskom leta stekli smo naviku da pređemo u salon i tamo, kada bi sunce napustilo tu stranu kuće, među zidovima na kojima su se jasno ocrtavale konture odnesenog nameštaja, grof je svirao na koncertnom klaviru stenvej a ja sam ga slušao zavaljen na jedinoj preostaloj sofi. Svako popodne, čim bih čuo prve note, telefonom bih naručio iz bara ledeno pivo i pridružio bih mu se. On je bio tamo, potpuno izgubljen. Nosio je stari svileni bademantil, preturao je po notama, svirao pesme koje je pevala još moja majka, dela Geršvina i Kola Portera i, naročito, neku staru američku pesmu, zvala se *Roberta*. Ponekada bismo zajedno zapevali.

Prvog jesenjeg dana te godine stiglo je pismo s obaveštenjem da se kancelarija zatvara. Saopštio sam to grofu, ovaj se naslonio na klavir i nasmešio se. „Pa, dragi moj“, reče, „šta ćeš sada raditi?“ Tako je rekao, pa ipak, trebalo je da shvatim da je to za njega smrtonosni udarac. Dva dana nakon toga, dok sam skupljao dokumentaciju, oglasilo se zvono na vratima i četiri radnika odlučnog izraza podigla

su klavir i odnela ga. Pomučili su se da ga iznesu kroz kapiju, stari stenvej izvesno je udario u nešto jer se sa ulice začuo njegov glas, ispuštao je nekakve posmrtno note. Tokom celog poduhvata grof nije izašao iz svoje sobe, ali kada sam i ja, nakon što sam se rukovao s vidno potrešnom groficom, izašao na ulicu, video sam ga na prozoru, mahnuo mi je. Njegov gest bio je tako nepokolebljiv da sam odgovorio na jedini način koji mi se tada učini prikladnim. Spustio sam tašnu na trotoar i naklonio se.

Nekoliko dana nakon zatvaranja kancelarije ostao sam u pansionu da razmislim o budućnosti. Poznanstva stečena u redakciji mogla su da mi omoguće jedino posao u farmaceutskoj kući van grada, kući za koju je trebalo da pišem reklamne članke od devet ujutro do šest po podne. Odlučio sam da sačekam da se nešto dogodi. Poput aristokrate pod opsadom.

Išao sam svakog dana da posmatram more. S knjigom u džepu, seo bih u voz za Ostiju i provodio sam dobar deo dana čitajući u maloj konobi na plaži. Zatim sam se vraćao u grad i bazao oko Trga Navona, gde sam se sprijateljio s nekima koji su lutali isto kao ja, uglavnom s intelektualcima, s iščekivanjem u izgubljenim pogledima. Rim je bio naš grad, trpeo nas je i mazio, na kraju sam i ja shvatio da je to jedino mesto gde mogu da živim, uprkos povremenim poslovima, sedmicama provedenim u gladovanju, vlažnim i mračnim hotelskim sobama čiji žučkasti nameštaj škripi kao da je bolestan, sasušen usled nekog nepoznatog oboljenja jetre. Pa opet, kad se prisetim tih godina, u sećanje uspevam da prizovem tek poneko lice, tek poneki događaj, jer Rim nosi u sebi neku posebnu opijenost koja sagoreva uspomene. To nije toliko grad koliko

tajni deo vašeg bića, prikrivena zver. S njim nema srednjeg puta, ili je to velika ljubav ili moraš da odeš jer upravo to zahteva umiljata zver – da je voliš. I nema veze odakle dolazite, da li iz pravca zelenih, planinskih puteva za jug, iz pravca ravnih drumova sa severa, ili iz ponora sopstvene duše, to je jedina putarina koju morate da platite. A kada ga zavolite, prostreće se onako kako vi želite i samo treba da se prepustite neopipljivim talasima sadašnjosti i da plutate na pedalj od zaslužene sreće. Pokloniće vam tada svetlošću zaparane letnje večeri, ustreptala prolećna jutra, stolnjake u barovima nalik na devojačke suknje na vetru, reske zime i beskonačne jeseni u kojima će vam delovati bespomoćno i bolesno, iznureno, otečeno od opalog lišća po kojem vaši koraci ne prave nikakav šum. Dobićete zaslepljujuće skalinate, zadivljujuće fontane, oronule hramove i noćni muk svrgnutih bogova, sve dok vreme ne izgubi svaki smisao osim nezrelog poriva da navijete sat. Tako ćete i vi, dan za danom, postajati njegov deo. Tako ćete i vi hraniti grad. Sve dok jednog sunčanog dana, dok njušite vetar sa mora i gledate u nebo, ne otkrijete da više nema šta da se čeka.

Povremeno bi neko digao sidro. Kada je došao red na Glauka i Serenu, dvoje iz društva sa Trga Navona, uselio sam se u njihov stan na Monte Mariju. Bio sam iznuren boravkom u pansionским sobama, delovalo mi je nestvarno da imam mesto gde mogu da budem sam, a kada sam za pedeset hiljada lira kupio njihov iznemogli alfa romeo, pomislio sam kako sam u životu ostvario zavidan uspeh. Napunio sam dva kofera knjigama i preselio se istog dana kada su njih dvoje otputovali. Odlazili su jer je Serena dobila dvogodišnji ugovor kao scenograf u nekom pozorištu

u Meksiko Sitiju, ali pre svega zato što im je brak bio u krizi i što Glauko nije više slikao. Rim ih je zdrobio i oni su odlazili, s tim svojim neprimerenim imenima i nesrazmerno velikim brojem kofera. „Odvratnog li grada“, reče Glauko promolivši se na balkon.

„Meni je dobro ovde.“

„Ah, je li tako? Zašto si onda stalno pijan?“

„Nisam stalno“, rekoh, „često. Postoji značajna razlika.“ Zatim pogledah proplanak koji se prostirao ispred balkona. Bio je nepregledan, presečen mostom s puno lukova preko koga je nekoliko puta u toku dana prolazio dugačak voz, tih poput gusenice. S obe strane izdizali su se zidovi dva samostana od kojih je uveče dopirao zvuk zvona, a najbliže kuće preko puta gubile su se u zelenoj liniji horizonta. Nebo je bilo prostrano, svetlosti uobilju. Mesto je bilo divno.

„Sada je tvoje“, reče Glauko pokazujući na sobu u kojoj smo boravili. Nije bilo potrebe da popisujemo stvari, tu su bile samo stara fotelja, polica za knjige i krevet koji je ujedno bio i sofa. I preostale dve sobe bile su isto opremljene, bez suvišnih troškova, bez ikakvog rasipanja, uglavnom starim, simpatičnim nameštajem sa buvlje pijace. Jedna je bila gotovo potpuno zauzeta platnima, tubama sa bojama i svime što je potrebno slikaru. „Ako ostaneš bez para, nemoj da prodaš moje slike“, reče Glauko, kao da bi ih neko kupio. Izašao je govoreći kako treba da se pozdravi s još nekima u gradu. Nije me pozvao da pođem s njim, naslutio sam da ide da se pozdravi s devojkom. Svi smo znali da ima drugu. Tako stamen, napadan, nije nikako mogao da se ne pohvali. Znao je, takođe, da između mene i Serene postoji sasvim očigledna jasna naklonost, ali nas

je ostavio same jer nije bio čovek koji bi se plašio bilo koga koji se plašio bilo koga.

Serena je i dalje bila u spavaćoj sobi, okružena razjapljenim koferima. Izvesno se plašila da će je progutati jer je hodala tamo-amo, kršeći ruke. „A Glauko?“, reče. Rekoh joj da će se vratiti odmah a ona je nastavila da se vrzma po sobi u tragičnom raspoloženju. Kada je treći put prošla pored mene, spustio sam joj ruku na rame a ona se privila uz moje grudi, gledala me je izgubljeno. Tada sam je zagrlio jače, ali ona se ukrutila, shvatio sam da to znači ne, da bi htela da znači da, ali u nekom drugom trenutku, sada je svakako značilo ne, bilo je kasno. Počeli smo da pričamo o Meksiku sve dok se Glauko nije vratio.

„Dobro“, reče, „hoćemo li da krenemo?“ Izenadila me je tuga u njegovom glasu. Poslednji pozdrav je sigurno bio naročito težak. Stajao je nasred sobe, njegovo mišićavo telo kao da je pripadalo naivnom bokseru koji je upravo na prevaru izgubio titulu. Tada sam ga prvi put pogledao sa simpatijom.

Odbacio sam ih do aerodroma. Poljubili smo se u obraz, zatim sam otišao na terasu da gledam kako odlaze. Dok su se penjali uza stepenice za ukrcavanje, osvrnuli su se da me potraže. Mahnuli smo u znak pozdrava, a onda su ušli u putnički prostor. Avion nije odmah upalio motore, ali se ipak pomerio ka središtu piste, stao je kao da prikuplja dah, počeo je snažno da rula pa je jurnuo, na kraju je poleteo, u svojoj lepoj rutini, nastavio je da se penje, presijavao se na suncu i konačno nestao. Tada sam otišao.

Dok sam se vraćao u grad, razmišljao sam o drugim rastancima. Razmišljao sam o rastanku s ocem, o oproštanju

od Sant'Elije, razmišljao sam kako su mi svi ti rastanci promenili život. Ali oduvek je bilo tako, mi smo to što jesmo ne zbog osoba koje smo sreli, već zbog onih koje smo ostavili. Tako sam razmišljao dok sam vozio staru alfu. Bila je spora i bučna poput ulješure, ptice na granama bi začutale kao da nebom prolazi tmuran oblak. Ponosila se rodoslovom vlasnika koji je bio dugačak kao telefonski imenik nekog gradića, ali njen miris na pepeo i kožu bio je gotovo opojan.

Odlučio sam da stvarno pokušam da prestanem da pijem. Bio sam na balkonu, čitao sam na suncu i držao se podalje od barova i ljudi koji su ih pohodili. Vrućina je činila da mešavina slatkog vina i ledene vode deluje manje odvratno, time sam se ispomagao i malo-pomalo počeo sam čak i da se gojim. Uveče je bilo gadno, kada bih izašao iz prijemnog odeljenja *Sportskih novosti*, preda mnom su bili ti mrtvi sati od deset do jedan noću. Pomogle su mi devojke. Uvek sam nekako imao sreće s devojkama, a tokom tih meseci moja borba s alkoholom je u njima podsticala materinski instinkt. Tako se često dešavalo da se probudim u nepoznatom krevetu, sâm, pošto su devojke s kojima sam se družio uglavnom bile nastavnice ili prodavačice, pa su imale neumoljivo radno vreme. Bila su to divna buđenja, kad smo kod toga. Ustao bih, šetao se po stanu, upalio gramofon, potražio kafu i gotovo uvek bih je našao već skuvanu, samo bih je podgrejao. Potom sam ulazio u čista kupatila s gomilom peškira, četaka, ukosnica i tajanstvenih kutijica s kremama bledih boja. Potražio bih so za kupanje i gotovo uvek bih je našao, pa

sam dugo ostajao u kadi. Na kraju bih se obrisao, obukao i izašao zatvorivši za sobom vrata, čiji je zvuk odzvanjao u praznom stanu.

Usput bih kupio novine, bacio pogled na tezgice sa starim knjigama, obavio nabavku i vratio se kući razmišljajući da li da provedem popodne u čitanju, u bioskopu ili u redakciji. Upravo jednog takvog jutra primetih da nemam prebijene pare u džepu. To stanje bilo je sasvim uobičajeno, ali ga je otežavao čitav niz drugih neprijatnosti: vrata koja sam zalupio ostavivši ključ unutra, auto koji sam prethodno veče ostavio u udaljenom delu grada i nelagodan, živ utisak da sam nešto zaboravio, a koliko god da sam se trudio, nisam mogao da se setim šta. U najavi je bio, dakle, jedan od onih dana kad vam otpadne dugme na košulji, ili izgubite notes s adresama, ili propustite sastanak, ili prignječite prste na vratima. Jedan od onih dana kada bi bilo najbolje da se zatvorim u kuću i sačekam da prođe. Ali pošto to nisam mogao, uputio sam se kući pešice, po kiši.

Da, povrh svega još je i padala kiša. Odlično pamtim tu kišu. Prolećna kiša koja u naletima lije po zatečenom gradu, lišenom sećanja, puneći ga sve jačim mirisima nakon svakog pljuska. Do te mere da ne pamtim nijedan drugi dan u životu koji je bio tako zasićen mirisima kao taj, dan kada je počela ova priča.

Stigao sam na Pjacu del popolo praznog stomaka i cipela punih vode. Veliki trg bio je pretrpan parkiranim automobilima, jedan jedini zračak sunca probijao se u visinama, obasjavao je zaravan na bregu Pinčo. Oba bara su bila puna, svi su bili nervozni jer nisu mogli da sede u bašti. Ispod tende bara *Rozati* video sam stolice na gomili, uzeo sam jednu i osvrnuo se tražeći prijateljsko lice koje bi me častilo ručkom, ali video sam samo osobe koje nisam podnosio. S prvim kapima ponovnog pljuska zaputio sam se ka baru sinjor Sandra. Bio je to stari barmen odmerenih, spretnih pokreta, otvorio je elegantno mesto sa stolicama od crvene kože i tapetama na zidovima. Uglavnom su mu dolazili književnici, pesnici, filmadžije, poneki radikalni novinar i naručivali šnicle sa šargarepom, ali tog dana, naravno, nisam video nikoga s kim sam bio dovoljno blizak da bi mi ponudio da ručam s njim. Ipak, u tom lokaluu mogao sam da platim na odloženo, pa sam naručio hamburger i čašu barola i ostao sam da uživam u jednom od

omiljenih prizora: sinjor Sandra dok priprema koktele. U trenutku kada je ovaj podigao šejker, kod vrata se sklopio divan svileni kišobran i pojavio se Renco Dijakono, baš onda kad mi više nije bio potreban. Odavno ga nisam video, od kada je i on upao na televiziju. „Leo!“, reče glasno kada me je video. Bio je izuzetno elegantan, za razliku od bradatog gorostasa s kojim je ušao i koji se odmah izgubio u gužvi oko šanka. „Šta piješ?“, upita.

„Ništa.“

„Ništa?“ Na trenutak se činilo da je hteo da doda, zatim me je severnjački uviđavno upitao kada ću svratiti na partiju šaha. „Nemam više vremena za ozbiljne stvari“, reče pokazujući na druga koji se vraćao iz opsade šanka. To je kod njega bilo lepo. S kim god da je bio u društvu, ostavljao je utisak da bi radije provodio vreme s vama. „Kako ide život?“

„Ne znam“, odgovorih, „odgovaram samo za svoj.“

„Bravo“, reče bradati div pridruživši nam se s pićem, „veoma mudro“, i podiže čašu u moje zdravlje. Nosio je vojnički mantil, šal do nogu i kišobran koji mu je landarao oko ruke, sudio je o svetu s nebeskih visova velike pijanke. Osmeh mu je bio razoren, kao u veterana. Renco reče da je on najbolji režiser na televiziji kada je trezan, ali to stanje verovatno nije dugo iskusio. Ovaj se naceri i umesto odgovora se izvini i ode da ponovo napuni čašu.

„Zašto se ne bismo našli večeras?“, reče Renco. Rekao je da su promenili adresu i naterao me je da je ponovim dva puta kako bi se uverio da je nisam zaboravio. Ali nije postojala takva opasnost. Iako nas je razdvajala jedna generacija, njegovo društvo mi je prijalo, bio je dobar šahista i cenjen istoričar, a njegova supruga Viola odlična

kuvarica. Nisam mogao da poželim bolji završetak tako bezveznog dana.

Kada sam ostao sâm, osmislio sam nepogrešiv plan. Kao prvo, otići ću u redakciju da iskamčim nešto para, zatim ću se zavući u neki bioskop i na kraju ću otići kod Dijakonovih, ali pre toga ću svratiti po staru alfu. Program je bio tako jednostavan i podsticajan da me je odjednom obuzela ushićenost. Zakoračio sam u miris kiše koja je polako je-njavala. Krupne, usamljene kapi dobovale su po kaldrmi, u nebu su se otvarali veliki procepi plavetnila. Krenuo sam između vlažnih i zaslepljujućih zgrada u centru i nakon deset minuta ušao sam u *Sportski žurnal* pevajući pesmu *Où es-tu mon amour* u stilu Đanga Rajnharta.

Devojke za piscima mašinama, sa slušalicama na glavi, pozdravile su me kratkim povcima, iznenađeno, obično nisam svraćao u to doba, a kada sam pitao za Rozarija, pokazale su na kabinu iz koje je upravo u tom trenutku izlazio moj prijatelj, lice mu je bilo tamnije od ploče koju je držao u ruci. „Živeli“, reče prošavši pored mene. Nisam dozvolio da me to obeshrabri jer je bilo očito da nema posla, ali ipak sam mogao da zatražim pozajmicu. To je znao i on i odmah se ušančio ispod slušalica i počeo je da prekucava članak. Seo sam i zurio u njega sve dok se nije predao. „Koliko hoćeš?“, reče zavlazeći ruku u džep. Dao mi je tačno polovinu od tražene svote a morao sam da odslušam i bukvicu. Koliko dugo ću još moći da živim tako? Zar ne znam da je šefu dozlogrdilo što ne može da računa na mene? Ima jedno radno mesto, zašto ga ne prihvatim? On mi je našao taj posao i zato ima pravo da

mi to govori. Bio je dobar prijatelj, setni južnjak s nezadovoljnom ženom. Napustio je svoj kraj, poluostrvo na plavom Jonskom moru, i došao je u Rim da bude novinar, ali zapalo mu je jedino da prekucava tuđe članke nakon što bi ih snimio na voštanu ploču. Potpuna imbecilnost tog posla unižavala je poslednje godine njegove mladosti, ali on nije odustajao, tako sitan, mrk, skrušen i nesalomiv.

Digao sam sidro. Napolju je pljuštalo. Preko obezglavljenih kipova Foruma tekli su potoci, tekli su preko urušenih stubova, po zgradama na popločanim trgovima, po kitnjastim crkvama i, nadrealno, po prepunim fontanama. Pričekao sam izvesno vreme kraj nekog ulaza, voda me je prskala, prolaznici su psovali, drugi brodolomnici poput mene tražili su spas u ulazima, zatim sam iskoristio zastoj i trčeći uza zidove otišao sam do obližnjeg bioskopa. Davao se film s Merilin Monro, jadna moja ljubavi, nisam mogao da zamislim da si umrla, odgledao sam ga dva puta i jeo sam slane semenke, slušao sam kako se grmljavina valja preko krovova. Kada sam izašao, bio sam duboko zaljubljen u nju i veoma neraspoložen prema svetu zato što je mrtva ljubav sama po sebi nešto tužno i ne treba još i kiša da se meša.

U toj večeri bilo je nečeg surovog. Gužva se izlila na ulice i neka neprirodna stanka je ukočila saobraćaj, tu i tamo vodom nabreklo nebo zasijalo bi od iskri sa tramvajskih žica. Novinski naslovi pisali su o odronima, poplavama, vozovima koji kasne. U severnom delu grada reka je probila nasip i izlila se po poljima, na autobuskim stajalištima ljudi su ćutke posmatrali nebo. Tako neraspoložen, shvatio sam da je prekasno da odem po staru alfu pa sam se odmah uputio prema stanu Dijakonovih. Krenuo sam

pešice, ali ubrzo sam bio primoran da se sklonim u još uvek otvorenu radnju. Saobraćajna gužva je nestala kao čarolijom i sada je ulica bila pusta. Iz nekog radija su kroz kišu dopirale večernje vesti. Saopštavale su da će se vreme promeniti i da proleće stiže u naš deo zemaljske kugle. U tom trenutku pojavio se taksi. Zaustavio sam ga i kazao vozaču kuda da vozi, spustio sam se na sedište, cedio sam porub na pantalonama. Zatim sam se zavalio u sedište i posmatrao grad sve dok me taksimetar nije upozorio da ne smem da potrošim ni paru više.

Kada sam stigao ispred zgradice okružene vlažnim i šuštavim vrtom, podigao se vetar. Tek sam u tom trenutku pomislio, možda zbog mirisa mokre zemlje, da je trebalo da ponesem neko cveće za Violu, ali sada je bilo prekasno, divlja glad mi je preseklala noge. Stoga sam nastavio i podvrgnuo sam se poslednjem iskušenju, vožnji liftom koji je sve vreme preteći zujao pod opterećenjem. Na drugom spratu sam se začేశljao pa sam pozvonio na vrata. Pojavila se Viola, iznenađena. Pre nego što sam uspeo da izustim bilo šta, ona se zagrcnula i prasnula u neobuzdano smejuljenje. Mora da sam izgledao kao da me je izbacila poplava. „Uđi, Leo“, reče uhvativši me za ruku. „Bože, baš mi je drago što te vidim. Kako si uspeo da nas nađeš?“

Upravo je tako rekla, bilo mi je dovoljno da vidim kako je Renco skočio na noge kada sam ušao u dnevnu sobu pa da shvatim da je potpuno zaboravio na poziv. „Leo!“, reče glasno, drugi put tog dana. Desetak osoba bilo je uronjeno u isto toliko fotelja rasutih po prostranim

tepisima dnevnog boravka, svi su imali onaj izraz sitosti, već su jeli. Nastupilo je upoznavanje, pozdravljao sam se kiselo. „Mokar si“, reče Renco pokajnički predusretljivo, „sedi kraj vatre. Šta da ti donesem?“

„Malo sreće“, rekoh. Ali on se već bio okrenuo i gurao je ka meni kolica s flašama. Oklevao sam, dugo nisam video toliko flaša na jednom mestu a da to nije bar. Odbrao sam skoč i kada se Rencova ruka zavukla među flaše, kolica su pobedonosno zvecnula. Neko vreme bio sam u centru pažnje dok je Renco objašnjavao koliko mi duguje za svoju knjigu o bukanirima. Oduvek sam bio spretan u tome da pomognem drugima u njihovom poslu, ali Renco me je hvalio sa toliko uverljivosti da je delovalo kao da sam ja napisao tu knjigu. Čak sam morao i da odgovorim na nekoliko pitanja o toj temi pre nego što sam uspeo da se izgubim u fotelji do kamina i da se pozabavim jedinim veštinama koje poznajem do tančina, ćutanjem i prilagođavanjem. Moj povratak u anonimnost podudario se s otkrićem čase pune kikirikija. Viola mi je prišla. „Hej“, reče, „ličiš na majmunče koje je našlo plen.“ Spustio sam času na tepih a ona je sela na rukohvat fotelje. Pogledao sam je. Za dve godine koliko se nismo videli, njeno milo lice postalo je gotovo blago, ali noge su ostale iste, najlepše od svih koje sam video. „Da li bi pristao da te zamrznu?“, reče.

„Samo pod uslovom da sam zaljubljen.“

„Ha, baš si sladak“, nasmeja se, „sprovodim anketu i na kraju ću doneti odluku“, reče skrušenim glasom, „i nemoj da mi se rugaš, znaš. Nego, hajde da pričamo o nama. Ko će prvi?“, i pokaza rukama kao da meša karte.

„Ti“, rekoh kako bih dobio na vremenu i ponovo se povukao u svoje misli. Bio sam majstor, kad smo kod toga,

uz poneko *svakako* i poneko *možda*, da ostavim utisak da svakoga slušam ozbiljno i s razumevanjem. Tako sam postupio i s njom, zapravo iskoristio sam pauzu u pokušaju da popunim prazninu koju sam još od tog jutra osećao u umu. Dao bih celu času s kikirikijem da saznam šta sam zaboravio da uradim tog dana, ali nisam uspeo, pa sam se zadovoljio time što mi vatra suši vlažne đonove, sve dok plamen i piće nisu i nada mnogom postigli ono okrepljujuće dejstvo zbog kojeg su tako neophodni u salonima, gde vam nikada ne bi palo na pamet da vatra može da spali zgrade, dok alkohol može da vas ubedi da umirete od hladnoće i u najtoplijem sunčanom danu u životu.

„Nisam više mogla da podnesem ta improvizovana kupatila“, reče Viola posebnim tonom, to je bio znak da zaključuje izlaganje koje nisam ni saslušao.

„Pretpostavljam da ovde imaš prelepo kupatilo“, rekoš sećajući se starog, lepog stana u kome su živeli na Kampu dei fiori.

„Ah, kraljevsko je! Moraš da ga vidiš!“ Na trenutak pomislih da će me zgrabiti za ruku i odvući na silu. „A ti si i dalje u onom malom pansionu u centru?“ Nije bilo potrebe da joj odgovorim jer se upravo u tom trenutku začuo glas iz jedne od fotelja i zavapio da počnemo neku društvenu igru, pa je morala da ode. Čim sam ostao sâm, počeo sam da popisujem ljude oko sebe. Za njih je kiša bila samo povod da se obuku prikladno, to je bilo odmah jasno. U somotskim pantalonama, flanelskim košuljama i teškim cipelama odvali su utisak da, ha, veoma dobro znaju kako stoje stvari napolju, u tom svetu punom kiše i niskosti, ali znali su i da će čaša čivasa i ćaskanje s prijateljima učiniti zanemarljivom navalu svetine na zidine.

Mi smo i pod opsadom i opsadnici, razmišljao sam uz drugu čašu, a opsadnici su iznureni glađu i čežnjom za domom. Razmišljao sam tako a moj pogled je sve češće klizio prema beskonačnoj sofi od belog somota na kojoj su bili neki čovek i devojka, odsutni kao ptice koje se odmaraju. Muškarac je sedeo na rukohvatu, šćućuren u klupko koje je odavalo neobičnu visinu, iz klupka su virila dva kratka i izlišna krila, podsećao je na pticu koja je tokom duge evolucije izgubila dodir s nebom. A devojka je bila prelepa. Sedela je kao ptica selica kada naiđe na plovilo na kome može da predahne dok čeka da prođe oluja. Bila je odsutna, daleka, nekako nervozna.

Taman sam ponovo prisvojio času s kikirikijem kada me je Renco uzeo podruku i prisilio da je spustim i odem s njim do fotelja. „A šta ti sada obećavaju?“, reče, misleći na levičarske novine za koje je radio pre nego što je prešao na televiziju. „Ne znam, ne razumem se u obećanja“, rekoh gađajući tačno u metu, ali on je bio previše obuzet onim što je naumio da kaže da bi shvatio aluziju. „Mesto na televiziji, eto šta ti obećavaju, svakako ne revoluciju. Pa dobro, ja sam samo ubrzao stvari.“ Sačekao je od mene neki znak odobravanja. Dadoh mu ga. „Kada budeš poželeo mesto na televiziji, treba samo da pitaš“, reče onda, „nemaš predstavu kakvi sve idioti rade tamo. Dovoljno je da nisi idiot da bi ispao genije.“

„Pa naravno!“, reče sa zbunjujućom hitrinom jedna žena, oglasivši se iz dubine fotelje. Slušala je istu ploču od kada sam ušao. „Ovaj tvoj prijatelj“, reče zatim, gledajući me, „uopšte ne liči na gusara. Možda bi mogao da bude

jedan od Konradovih slepih putnika. Znaš, oni likovi koji su obeleženi strašnim grehom pa ga okajavaju lutajući od luke do luke? Bože, kako ga volim!“

„Koga, njega?“, reče Renco pokazujući na mene.

„Konrada“, reče žena. Ploča je došla do kraja, pustila ju je od početka. Pitao sam se ko će od njih dvoje da se povuče na kraju. Zatim nam je ponovo poklonila pažnju. Nije bilo ni traga bola u njoj, niti strastvenosti. Iz njenog ponašanja isijavala je tako neprikosnovena nezavisnost da bi čovek pomislio kako ona nije došla na ovaj svet kao svi ostali, u grčevima i krvi, već da se rodila sama od sebe, kao leptir.

„Eva, pobogu. Dobićeš napad slepog creva od silnog sedenja“, reče Viola pridruživši nam se i sprečivši da moj muk postane nesnosan. Renco je to iskoristio da me odvede, još jednom me je uhvatio podruku, kao da je prostorija prostrana poput trga. Odista, bila je velika, ali nesrazmerno u odnosu na moguće značenje tog gesta. Nakon nekoliko koraka skoro smo se sudarili s devojčinim prijateljem. Lutao je po salonu, delovao je kao da je upravo udario u komad nameštaja u iznenadnom pokušaju da se vine u let. Ona je sada bila sama na sofi od belog somota. Prsti su joj bili upleteni u dugu crnu kosu, nervozno je otvarala pasijans, kao da iščekuje spasonosno proročanstvo. Renco dovuče do nje kolica s flašama. Primetio je pravac mog pogleda i, kao i uvek nenametljivo, bacio se na posao. „Šta piješ, Arijana?“

Ona skloni pogled sa vlastite sudbine. „Bilo šta preko četrdeset“, reče. Po osmehu koji mi je uputila reklo bi se da je celo veče čekala samo mene. Taj osmeh je izdavao onoga kome je upućen i uzdizao ga do visina za koje

nikada ne bi poverovao da može da ih dosegne. Taj osmeh je bio poput šamara, u njemu je samo jedno bilo neupitno. Da je nju baš briga za sve vas. „A ta igra?“, reče, kao da tok večeri zavisi od mene. Slegnuo sam ramenima.

„Evo“, reče Viola donoseći papir i olovku, „ti si sa mnom, da znaš“, reče zatim, uhvativši me za ruku, „nisi valjda pomislio da ćeš biti u timu s nekom tamo ženskom!“ Tako sam bio primoran da se vratim u svoju fotelju, a tu sam otkrio da je časa s kikirikijem nestala. Deset minuta kasnije u tišini salona čuli su se samo škri-pa olovaka po hartiji, poneki prasak smeha i, bojim se, krčanje mog stomaka. U tom trenutku još jedan mekan zvuk se proneo salonom. Ona devojka, Arijana, napustila je sofu čudesno koračajući između fotelja. Krhkost njenog tela činila je da sve što uradi deluje kao herojski čin, čak i da se samo prošeta kroz prostoriju punu prijatelja. Njene lakirane kišne čizmice ispuštale su sa svakim korakom blag jecaj u nivou pregiba na kolenu. Prišla je rukohvatu fotelje u kojoj je sedela Viola i nagnula se da joj šapne nešto. U tom trenutku umešala se Eva. „Pobogu, Arijana, prekini! Zar nije glupa?“, reče Violi, „jutros dok je navlačila bluzu, zakačila je mladež i sada ceo dan pokušava da pozove svog lekara u Veneciji.“ Devojka ju je jedva pogledala, zatim reče da je čula kako su neki ljudi *umrli* zbog povređenog mladeža.

„Ma hajde, Arijana“, reče Viola, „da li imaš dobrog lekara?“

Dakle, stvari su stajale tako i devojka je otišla da telefonira, a ja sam pokušavao da smislim neki izgovor i odem nekuda da pojedem nešto kada me je Viola zamišljeno pogledala, videvši da oklevam da napišem anonimnu poruku

na papiriću, pa je rekla: „Da li bi otišao do kuhinje po led? Izvini, znaš, Ernesto nije tu. Večeras je slobodan.“ Oni, znači, sada imaju i batlera. Objasnila mi je kako da stignem do kuhinje i obavestila me da je sada preuređena, zadržali su samo stari frižider. Sinula je nada, pre dve godine njihov frižider bio je najsnabdeveniji u celom gradu.

„Moj stari prijatelj!“, rekoh, „kako je?“

„Ah, znaš“, reče ona, „hladan je, nikad zadovoljan. Pravi esteta.“

Već sam bio na nogama. U hodniku je bila devojka, telefonirala je šćućurena na podu, u mraku. Morao sam da je preskočim, zatim sam produžio, osetio sam njen pogled dok sam opipavao zid tražeći prekidač u kuhinji. Svetlo se upalilo i kuhinja je blesnula kao operaciona sala. Frižider je bio u uglu, nešto žući u odnosu na druge elemente. Na jednom mestu na vratima boja mu se oljuštila, zračio je gospodskom suzdržanošću, ali ja se nisam dao zastrašiti, i nakon što sam preturio ostavu u potrazi za hlebom, odlučno sam se usmerio ka njemu. Vrata se otvoriše uz blag metalan zvuk.

Bio je pun hladnog vazduha i francuskih sireva. Kolenom sam pridržavao vrata, bezobzirno sam pojeo pola kamamera, zatim sam postavio nož ispod posude sa ledom i podigao ga dok se to ledeno aluminijumsko srce nije odvojilo uz tako dramatičan prasak da sam pomislio kako sam ubio ne samo frižider već i čitavu kuhinju. Nastavio sam da jedem, odvrnuo sam toplu vodu i pustio je da teče preko posude, led se odvojio pa sam sipao kockice u kibli i vratio sam se do frižidera. Delovao je oskrnavljeno s tim otvorenim vratima. Zatim sam počeo da preturam po fioci za povrće sve dok nisam našao baršunastu, jarkozelenu

tikvicu. Položio sam je na ranu koja je ostala iza posude za led i prigodno skrušeno zatvorio vrata frižidera. Neće to biti prvi esteta koji ima tikvicu umesto srca, u svakom slučaju ta tikvica je bila nešto najbliže cvetu što mi je bilo pri ruci.

Devojka je i dalje bila u mračnom hodniku, na podu, spremao sam se da je preskočim kada sam osetio da me je povukla za sako. Bio je to zapovednički gest, toliko da sam se gotovo nesvesno zatekao kako klečim pored nje, držeći posudu za led. Bio sam u čudu, primetio sam da plače. Razmišljao sam šta da joj kažem, ali nisam se setio ničega pa sam ostao kraj nje dok ju je u slušalici ironičan muški glas tešio da neće umreti. Devojka je ćutala. Samo je plakala i slušala, a kada je glas utihnuo, ustala je i prešla nadlanicom preko nosa, nastavši u pravcu Violinog kupatila, ostavila mi je slušalicu da je ja spustim. Nisam joj zamerio. Poznavao sam taj tip ljudi koji imaju jedinstvenu osobinu da od vas traže pomoć a ostave utisak kako vam čine uslugu. Vratio sam telefon na mesto i ušao u salon noseći posudu za led. Odmah zatim počeo sam da drhtim. Znao sam zašto. Jedna od neprijatnih posledica alkohola je što poremeti centar za termoregulaciju. Otišao sam da popušim cigaretu pored kamina u kom je vatra gasnula, ubrzo zatim devojka se vratila. Njena promena bila je zadivljujuća, niko ne bi posumnjao da su joj maločas suze tekle niz odlučno lice. Od njenog ovlašnog pogleda osetio sam se kao upotrebljena maramica.

Sedeljka se završila oko tri. Gosti su ustali iz fotelja i otišli su, kao da se povinuju nekakvom zovu. Sve se odigralo

brzo, do te mere da sam u jednom trenutku stekao utisak da gledam film koji je pri kraju pušten dvostruko brže. Ali možda je to bilo i zbog alkohola, ne znam, znam da je za četvrt sata prostorija postala tiha, jedna zavesa je igrala pred otvorenim prozorom dok je gramofon zujao u prazno ispod gomile praznih čaša i punih pepeljara.

Viola i devojka su ćaskale na sofi, Renco je sisao praznu lulu, udubljen u misli, ne mareći ni za koga, ja sam preletao preko naslova knjiga na polici. Kada sam prešao na slike na zidovima, jedna, s napuštenim teretnim vagonom na mrtvom koloseku, podsetila me je na staru alfu koju sam ostavio na drugom kraju grada, i to sam i rekao.

„Čekaj“, reče Viola Rencu, koji je krenuo da ustane iz fotelje, „Arijana može da ga poveze. Celo veče nastojim da ih gurnem jedno drugome u zagrljaj, a ti bi sad sve da mi pokvariš?“

Devojka je bez reči počela da skuplja karte sa stočića, zatim je otišla u predsoblje a Viola je to iskoristila da mi uputi značajan pogled. Trenutak kasnije devojka se vratila. Na sebi je imala mantil od crvenog poliestera, glasno je škripao. Stavila je karte u džep. „Ja sam spremna“, reče kao da je napolju čeka giljotina. Na vratima sam sa Violom razmenio uobičajena obećanja da ćemo se čuti, dobio sam i zvaničan poziv na večeru. Nekada je bilo dovoljno da se pojavim u pravo vreme, bez najave. „Moraćeš da siđeš stepenicama“, reče Viola, „Arijana mrzi liftove.“ Devojka ne reče ništa. Silazili smo u tišini, čekajući jedno drugo na odmorištima.

Napolju je vazduh bio prožet naletima hladnog vetra i ispunjen slabašnim blescima. Zima i proleće razmenjivali su poslednje udarce. Godišnja doba smenjuju se preko

noći i ljudi to ne mogu da vide, a mi smo prisustvovali prizoru čija je veličina bila ravna samo tišini u kojoj se odigravao. Noć je bila takva da je sve moglo da se dogodi. Pored mene je devojka, odsutna, sa šakama u džepovima mantila skupljenim u pesnice, poluzatvorenih očiju, halapljivo udisala miris platana, zadovoljno kao da se nalazi u vlastitom vrtu zajedno sa slučajnim gostom. Da bih izgledao dostojanstvenije, pogledah u nebo.

Bilo je crno, visoko, zaparano oblacima u bezglavom povlačenju.